

**О.Г. Парфентьева, аспірантка
Національний транспортний університет**

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Методичне забезпечення економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства характеризується значною кількістю інструментів та підходів до її здійснення. Саме тому і виникає необхідність класифікації методів проведення економічної діагностики на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні існує велика кількість методичних підходів щодо проведення економічної діагностики підприємства, запропонованих багатьма вченими-економістами І.М. Вагнером, О.О. Гетьманом, Н.М. Дєєвою, А.І. Дмитренком, Т.О. Загорною, Н.В. Ізмайловою, В.В. Ковальовим, Віт.В. Ковальовим, Є.В. Мнихом, О.І. Олексюком, Н.В. Тарасенком, В.М. Шаповалом, Г.О. Швиданенком О.О. Шереметом, Д.В. Шияном тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз сформованих поглядів вітчизняних та зарубіжних учених-економістів та виклад свого бачення питання щодо методичних підходів до економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що будь-яка методика містить у собі певні прийоми та напрямки використання певних індикаторів. Методика здійснення економічної діагностики підприємства включає загальнонаукові та конкретні методи.

Кожна наука вивчає свій предмет за допомогою певного методу, визначення сутності якого є першим кроком під час її опанування. Під методом розуміють спосіб, підхід до явищ, які вивчаються, спланований шлях наукового пізнання дійсності та встановлення істини.

Існує чимало різних методів. Розрізняють загальні (використовуються майже скрізь) й поодинокі (придатні для розв'язання вузького кола завдань) методи дослідження. Формування нових наук і дисциплін викликає появу нових методів пізнання або пристосування до потреб дослідження вже існуючих.

У науковій літературі вчені-економісти класифікують методи економічної діагностики за різними ознаками. Так, наприклад, вчені

О.О. Гетьман, В.М. Шаповал за ступенем обґрунтованості розрізняють неформалізовані та формалізовані методи економічної діагностики.

Неформалізовані методи (економіст Т.О. Загорна пропонує називати їх як якісні) ґрунтуються на характеристиці аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. Ці методи відрізняються певним суб'єктивізмом, оскільки вони здебільшого засновані на інтуїтивному відчутті, досвіді та знаннях аналітика. До формалізованих методів (кількісних) діагностики відносять ті, в основу яких покладено науково-обґрунтовані і доведені аналітичні залежності. Ці методи є більш об'єктивними і тому найчастіше використовуваними в практиці оцінки діяльності підприємств.

До неформалізованих методів ці науковці відносять: психологічні, морфологічні, порівняльні методи, методи побудови системи показників, експертних оцінок і сценаріїв (метод колективних експертних оцінок, «мозкового штурму», морфологічний метод аналізу, метод семикратного пошуку, метод асоціацій і аналогій, метод колективного блокноту, метод контрольних питань) та побудови системи аналітичних таблиць.

Вчені Н.М. Дєєва, Н.В. Ізмайлова, В.В. Ковальов, Є.В. Мних, Н.В. Тарасенко, О.О. Шеремет, Д.В. Шиян погоджуються з такою класифікацією методів економічної діагностики, доповнюючи їх прийомами деталізації та імітаційним моделюванням, яке включає метод сценаріїв та ділових ігор. До формалізованих методів економісти приписують: балансовий, диференційний, логарифмічний, інтегральний методи, метод ланцюгових підстановок, виділення впливу окремих факторів, арифметичних різниць, відсоткових чисел, простих і складних відсотків, дисконтування. Це так звані класичні методи аналізу господарської діяльності та фінансового аналізу.

Крім того, у діагностиці широко використовуються традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, методи обробки рядів динаміки), а також методи математичної статистики (кореляційний аналіз, регресійний, дискримінантний, факторний, коваріаційний, кластерний, дисперсійний аналіз, метод головних компонентів).

Науковці Н.М. Дєєва, Н.В. Ізмайлова, В.В. Ковальов, Є.В. Мних, Н.В. Тарасенко, О.О. Шеремет, Д.В. Шиян пропонують доповнити вищезазначені методи економетричними методами – матричні, теорії міжгалузевого балансу; методами економічної кібернетики й оптимального програмування – системного аналізу, лінійного, нелінійного, динамічного програмування; методами дослідження операцій і теорій прийняття рішень – теорії графів, ігор, масового обслуговування, сітьового планування і

управління; методами прийняття рішень – ситуаційний аналіз і прогнозування, імітаційне моделювання, аналіз чутливості. Економіст Т.О. Загорна ще додає аналіз часових рядів (аналіз циклічності та сезонності), екстраполяцію трендів (метод ковзної середньої, прогнозування на базі минулого обороту, експоненціальне згладжування) та метод стандартного розподілу ймовірностей.

Отже, спираючись на вищесказане, слід зауважити, що в процесі економічної діагностики, аналітичної обробки економічної інформації застосовуються ряд спеціальних способів і прийомів. Вони ще більше розкривають специфічність діагностики, відображають її системний, комплексний характер.

Відповідно до зазначеного вище представимо узагальнену нами класифікацію методів економічної діагностики та розкриємо сутність деяких указаних методів діагностики підприємства (таблиця) [1-11].

Критеріальні методи використовують у тому разі, якщо за інформаційну базу беруть абсолютні (натуральні або вартісні) значення ключових показників.

Експертні методи базуються на думці досвідчених фахівців.

Графічні методи забезпечують найвищий рівень сприйняття результатів оцінки, інтегрованих у графічних об'єктах (рисунок, графіка, діаграма).

Математичні методи базуються на факторних моделях оцінки, які полягають у розрахунку одного (інтегрального) показника або кількох цифрових значень показників, за якими формується остаточна оцінка.

Одномоментні методи оцінюють тільки фактичний стан справ, не забезпечуючи можливостей розроблення заходів на перспективу.

Стратегічні методи уможливають не тільки оцінку стану підприємства на конкретну дату, а й розроблення стратегічних заходів з поліпшення цього потенціалу.

Індикаторні методи ґрунтуються на використанні системи індикаторів, за допомогою якої проводиться оцінка підприємства.

Матричні методи дозволяють оцінити рівень потенціалу не тільки свого підприємства, а й найближчих конкурентів, що допоможе розробити стратегію поведінки на ринку.

Зазначимо, що використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення економічного стану підприємства в сукупності становить методологію та методику економічної діагностики.

**Класифікація методів економічної діагностики потенціалу
розвитку підприємства**

Класифікаційна ознака	Класифікаційна група	Різновиди методів
1	2	3
За напрямком формування інформаційної бази	Критеріальні	Метод інтегрального критерію
	Експертні	Метод порівнянь Метод рангів Анкетний метод Метод комісій Метод мозкової атаки
За способом відображення кінцевих результатів	Графічні	SWOT-аналіз
	Математичні	Метод порівнянь Метод рангів Метод інтегрального критерію Балансовий метод Індексний метод Математична статистика Математичне програмування
	Логістичні	Метод аналогів Аналітичний метод Деталізація Групування
За можливістю розроблення управлінських рішень	Одномоментні	Метод порівнянь Метод інтегрального критерію Статистичні методи
	Стратегічні	SWOT-аналіз Метод рангів Екстраполяція
За способом оцінки	Індикаторні	Метод порівнянь Метод рангів Метод інтегрального критерію Індексний метод Динамічні ряди
	Матричні	SWOT-аналіз

<i>Продовження таблиці</i>		
1	2	3
За ступенем формалізування	Формалізовані	Балансовий метод Диференціальний метод Інтегральний метод Метод відсоткових чисел Метод середніх величин Метод групування Індексний метод Кореляційний аналіз Регресійний аналіз Дисперсійний аналіз Кластерний аналіз Факторний аналіз Прогнозування Програмування
	Неформалізовані	Розробка системи показників Метод порівняння Побудова аналітичних таблиць Метод деталізації Експертні оцінки Читання фінансової звітності
За обґрунтуванням	Теоретичні	Абстрагування Індукція Дедукція
	Емпіричні	Експеримент Вимірювання
За формою оцінювання	Кількісні	Математичні
	Якісні	Індекси

Слід наголосити, що якість проведення економічної діагностики потенціалу розвитку визначається переліком відповідних показників економічної діяльності підприємства. Сьогодні не існує певного списку коефіцієнтів для проведення економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства. Перелік показників, які пропонують розраховувати під час здійснення економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства, залежить від об'єкта діагностики, його складових та умов функціонування організації в процесі проведення економічної діагностики.

Таким чином, за підсумковим результатом проведеного нами аналізу літературних джерел вітчизняних та зарубіжних учених-економістів [2, 4, 5, 7, 10, 11] з досліджуваної теми, стверджуємо про існування різних класифікацій методів економічної діагностики та аналізу.

Проте варто зробити наголос на тому, що кожен з методів проведення економічної діагностики має свої переваги та недоліки. Наприклад, до недоліків всіх експертних методів належать суб'єктивізм думок експертів та обмеженість їхніх суджень. Перевагою ж експертних методів є швидка результативність діагностики та відсутність великого обсягу інформації. Стосовно статистичних методів також слід зауважити, що недоліком їх усіх є те, що діагностуючи певні показники підприємства, особливо фінансові, ми можемо зіткнутися з проблемою затримки певної інформації (бухгалтерські звіти). Через це можливе певне «перекручування» даних звітів та отримання суперечливих висновків.

За таких умов під час проведення економічною діагностики підприємства необхідно використовувати не тільки кількісні показники розвитку підприємства, а й якісні. Так, варто звернути увагу й на коефіцієнтний метод діагностики підприємства, який дав поштовх до розробки рейтингового аналізу, який дає змогу обґрунтувати результати досліджень за певними напрямками діяльності підприємства й отримати якісне узагальнення стосовно економічного стану цього підприємства в цілому.

Але слід зауважити, що сьогодні в літературних джерелах з економіки немає опису рейтингових систем, розроблених саме для розв'язання задач з економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства, проте з практичного та методологічного погляду можуть використовуватися різні рейтингові системи, які пропонує когорта вчених із зарубіжної та вітчизняної економіки.

Такі методи економічної діагностики, як факторний, порівняльний аналіз, анкетування, вартісний та АВС-аналіз дозволяють визначити рейтинг підприємства. До недоліків зазначених методів діагностики можна віднести те, що, наприклад, рейтингова оцінка не дозволяє відповісти на питання, чому підприємство потрапила до того чи іншого поля. Також зауважимо, що нормативні значення окремих показників не завжди враховують особливості певних галузей господарської діяльності підприємства та нормативні (еталонні) значення існують не для всіх коефіцієнтів. При багатокритеріальному методі діагностики підприємства простежуємо перевагу у системності та комплексності підходу до оцінки показників, а недоліки вбачаємо у великій складності прийняття

управлінського рішення в умовах багатокритеріального завдання, також в інформативному характері показників та певному суб'єктивному рішенні про діяльність підприємства на перспективу.

Наголосимо, що немає універсальних моделей, які б ідеально підходили для всіх підприємств різних галузей господарства, оскільки для кожної окремої галузі народного господарства країни застосовуються певні показники для діагностики потенціалу розвитку, які істотно відрізняються одні від одних залежно від роду діяльності підприємства та мети проведення діагностики. Тому необхідним завданням є розробка моделей, які мають бути створені для кожної галузі та підгалузі економіки країни, причому вони повинні переглядатися, доповнюватися та уточнюватися відповідно до часу та нових тенденцій в економіці країни.

Незважаючи на численність методів та підходів до проведення економічної діагностики підприємства, які пропонуються вченими-економістами, сьогодні немає єдиного методу та певної моделі, які б допомогли здійснити економічну діагностику потенціалу розвитку підприємства, зокрема автомобільного транспорту.

Результат проведених досліджень аналізу літературних джерел щодо методів економічної діагностики дають змогу перерахувати певні недоліки існуючих моделей діагностики, серед яких розрізняють такі:

- відсутність галузевої специфіки підприємств, які діагностуються;
- суб'єктивне ставлення до формування показників оцінки;
- відсутність достатньої кількості інформації для розрахунку показників, зокрема вагових;
- проблема достовірності отриманої інформації;
- неточне визначення нормативних значень економічних показників;
- відсутність джерела, яке б описувало методіку проведення економічної діагностики потенціалу розвитку.

Висновки. Отже, відповідно до результатів наших досліджень під час проведення економічної діагностики можуть використовуватись найрізноманітніші прийоми, методи та моделі – як економічного, так і фінансового аналізу. При цьому їх кількість і широта застосування залежать від конкретних цілей, об'єктів діагностики та визначаються її завданнями в кожному окремому випадку.

Бібліографічний список: Гетьман О.О. Економічна діагностика / О. Гетьман, В. Шаповал. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 307 с. 2. Дєєва Н.М. Фінансовий аналіз / Н. Дєєва, О. Дедінков. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 328 с. 3. Загорна Т.О. Економічна діагностика / Т.О. Загорна. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 400 с. 4. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз / К.В. Ізмайлова. – К.: МАУП, 2000. – 152 с. 5. Ковалев В.В. Учет, анализ и финансовый менеджмент / В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 688 с. 6. Мних Є.В. Економічний аналіз / Є.В. Мних. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 412 с. 7. Тарасенко Н.В. Фінансовий аналіз / Н. Тарасенко, І. Вагнер. – Львів: Новий Світ 2000, 2008. – 444 с. 8. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с. 9. Швиданенко Г.О. Бізнес – діагностика підприємства / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с. 10. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз / О.О. Шеремет. – К., 2005. – 196 с. 11. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз / Д. Шиян, Н. Строченко. – К.: А.С.К., 2005. – 240 с.

Парфентьева Е.Г. Методические подходы к экономической диагностике потенциала развития предприятия. В статье проанализированы взгляды некоторых ученых-экономистов и предложена собственная позиция относительно методологических подходов к экономической диагностике предприятия. Сформулированы преимущества и недостатки методов экономической диагностики и рассмотрены ее модели и приемы.

Parfentieva E. Methodological approaches to the diagnosis of the economic development potential of the company. The article analyzes the views of some scientists - economists and personal view on the methodological approaches to economic diagnostics company are offered. The advantages and the disadvantages of economic methods in economic diagnosis are formulated and the models and the techniques of economic diagnostics are reviewed.